

1. ביקור חולים והכנסת אורחים

פרק י"ח פסוקים א'-ח'

א. הקדמה

שלושה ימים¹ עברו מאז שאברהם אבינו קיים את מצוות ברית המילה שציווה אותו ה', ואברהם ישב בפתח אוהלו בתקווה שיזדמנו לו אורחים². מזג האוויר היה חם, אברהם היה מבוגר מאוד וגם חולה וחלש בגלל הברית, ובעודו מחכה לאורחים, נתגלה אליו ה'. לא כתוב במפורש מדוע ה' נתגלה אל אברהם ואם ה' אמר לו דבר-מה - ניתן לעורר על כך דיון בכיתה. בחוברת לתלמיד, הפנינו את התלמידים לדברי רש"י, שה' בא לבקר את החולה ושאל בשלומו.

בהמשך הפסוקים, אנחנו נלמד על שמחתם של אברהם ושרה כשהגיעו לבסוף אורחים, ועל דרכם וזריזותם במצוות הכנסת אורחים. מהמשך הפסוקים³ ומדברי חז"ל, מתברר שאורחים אלה היו מלאכים שהתחפשו לאנשים רגילים⁴, אולם אברהם ושרה לא ידעו זאת (בוודאי לא בשלב זה, שהרי הם נתנו להם לאכול - ומלאכים אינם צריכים אוכל...). מבחינת אברהם ושרה, היו אלה שלושה אנשים עוברי אורח, והם הזמינו אותם להיכנס ולהתארח אצלם.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

א וַיֵּרָא אֱלֹהִים (אל אברהם) י-ה-ו-ה בְּאֵלֵי מֶמְרָא וְהוּא (אברהם) יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחָם הַיּוֹם בשעות החמות של היום - בצהריים: ב וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו לפניו (במרחק-מה ממנו) וַיֵּרָא וַיֵּרֶץ לְקִרְיָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל (למרות שאברהם היה בן 99... ולמרות שהוא לא הרגיש טוב אחרי המילה - בכל זאת אברהם רץ, מתוך התלהבות לקיום המצווה!) וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה (אברהם לאנשים): ג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֲדֹנָי שלי! אִם-נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: ד יִקַּח-נָא מֵעֵט-מִים וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: ה וְאִקְחָה פֶתַח לֶחֶם וְסַעַדְוּ לְבַבְכֶם אַחַר תַּעֲבְרוּ וְאֲחֵרֵי כֵן תֵּלְכוּ כִּי-עַל-כֵּן בְּשִׁבְלִי זֶה עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵן תַּעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: ו וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהֲרִי שְׁלֵשׁ סָאִים שָׁם שֵׁל מִידָה, כְּמוֹת קָמַח סֵלֶת קִמַּח מְשׁוּבַח לְיֹשְׁבֵי וְעֵשִׂי עֲגוֹת לַחֲמִים שְׂצוֹרְתָם עֲגוּלָה: ז וְאֶל-הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן-בָּקָר רֶדֶד וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל-הַנְּעָרִים וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַחֲכִין אוֹתוֹ לַאֲכִילָה: ח וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֵלֶב¹⁰ וּבֶן-הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם עַל יָדָם כְּדִי לְשַׂרְתָּם¹¹ תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

ג. מנגינת הכתוב

חשוב לקיים מצוות. חשוב לא פחות **אין** מקיימים את המצוות! מאברהם ושרה אנחנו לומדים על הזריזות וההתלהבות בקיום מצוות, וכן על המידה של "אמור מעט ועשה הרבה" (פרקי אבות א', ט"ו).

1 רש"י.

2 רש"י.

3 י"ט, א'.

4 "אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם." ולפי שראונו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא (את) המלאכים עליו בדמות אנשים. (רש"י לפסוקים א'-ב').

5 'שתחו' - לשון יחיד, 'שתחוו' - לשון רבים. כך היה דרכם לכבד אחרים, כמו שהיום מקובל לקוד או להושיט יד לשלום.

6 על פי הפירוש הראשון ברש"י.

7 אחרי שאברהם פנה אל האנשים בלשון רבים וקראם "אדונים שלי!", פנה אברהם אל הגדול שבהם ואמר בלשון יחיד: "אם נא מצאתי חן בעיניך... וכו'", וכוננתו שהוא ושני האורחים הנוספים שאתו יתארו בוהלו (עפ"י הפירוש הראשון ברש"י).

8 ואעפ"י שהבטיח אברהם רק מעט מים ופת לחם, הוא הביא לאורחים הרבה יותר מזה... - "אמור מעט ועשה הרבה!"

9 "זה ישמעאל, כדי לחנכו במצוות" - רש"י.

10 צפוי שהתלמידים ישאלו: כיצד זה שאברהם הגיש לאורחיו חלב ובשר ביחד?

תשובה א': לפני מתן תורה היה מותר. תשובה ב': אברהם הגיש קודם את החלב, ורק אחר כך, בנפרד, את הבשר.

11 עפ"י תרגום אונקלוס.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

המשימה הראשונה עוסקת במצוות ביקור חולים.

המשימות הנוספות עוסקות במצוות הכנסת אורחים:

- מה ביקש אברהם מהאנשים שהוא ראה?
- את מי הוא שיתף בקיום המצווה?
- הזריזות בקיום המצווה.
- "אמור מעט ועשה הרבה".

הרחבות והמחשות נוספות:

- לחשוב עם התלמידים מה כדאי לעשות למען תלמיד חולה שנעדר מהלימודים, לארגן בכיתה תורנות 'ביקור חולים' וכדומה.
- אנו מבני בניו של אברהם אבינו, ואנו מנסים ללמוד ממעשיו. אפשר להרחיב בנושא הכנסת אורחים: לבקש מהילדים לספר או לכתוב חוויות שלהם מהכנסת אורחים בבית או בכיתה. מה אפשר לתת לאורח ומה גורם לאורח להרגיש רצוי.

אברהם ושרה מכניסים אורחים

פרק י"ח פסוקים א-ח

יחידה 1

"אמור מעט ועשה הרבה" (פרקי אבות א, טו)

מה אברהם הציע לאורחים?	מה אברהם נתן להם?
מעט מים ופת לחם	

צבעו את הציור להנאתכם

"וַיֵּרָא אֱלֹהִים י-ה-ו-ה בְּאֵלֵי מֶמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחָם הַיּוֹם" (פסוק א)

מי יושב בפתח האהל?

רש"י: וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל - לְרֵאוֹת אֵם יֵשׁ עוֹבֵר וְשׁוֹב וְנִכְנָסִים בְּבֵיתוֹ.

איזו מצווה הוא רצה לקיים?

"וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא..." (פסוק ב)

תארו: מה ראה אברהם?

כתבו בלשונכם. מה הוא בקש משלישת האנשים?

את מי שיתף אברהם במצוות הכנסת האורחים?

1. חפשו בפסוקים מלים המצינות את זריזותם של אברהם ובני ביתו בקיום מצוות הכנסת אורחים והעתיקו אותם:

וַיֵּרֶץ.

3. ה' מודיע לאברהם על חטאי סדום ועמורה ועל העונש הצפוי להם

פרק י"ח פסוקים י"ז-כ"א

א. הקדמה

אחרי הכנסת האורחים ובשורת הבן, החליט ה' לשתף את אברהם ולספר לו על מה שעומד להתרחש בסדום. מדוע היה צורך שאברהם ידע על כך? התורה עצמה עונה על שאלה זו: אם אף אחד לא ידע מה באמת קרה לאנשי סדום ולמה זה קרה, אף אחד לא ילמד לקח מהעניין. אנשים עלולים לחשוב שאנשי סדום נפגעו מ"אירוע טבעי מצער"... היה להם "ביש מזל"... וזהו. האירוע כולו ייחשב חסר משמעות. ולא היא! יד ה' כיוונה את זה, הייתה לכך סיבה. היה כאן עונש מאת ה' על מעשי רשעה בלתי נסבלים. אבל מי ידע את זה? מי יוכל ללמד את הלקח? לשם כך, בחר ה' באברהם, שעתיד לצאת ממנו עם גדול שממנו ילמדו ויתברכו כל גויי הארץ, להיות זה שידע מראש מה עומד להתרחש ולמה, והוא יוכל ללמד את אנשי הדור ואת זרעו אחריו, שסדום ועמורה לא נהפכו סתם. הוא ילמד אותם, שה' משגיח על העולם - הוא הנותן שכר והוא המעניש - ושיש לשמור את דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

מה הייתה רשותם של אנשי סדום? התורה לא מאריכה לפרט! התורה מסתפקת באמירות כלליות על זעקות וצעקות העולות מסדום ועמורה. אף אנחנו - אין צורך שנפרט בכיתה יותר מדי, ואין צורך שנתאר בפני התלמידים תיאורים קשים של מעשי רשעה. די לנו שנסביר שאנשי סדום לא האמינו בה' ושנאו חסד! הם חוקקו חוקים שאסרו לתת צדקה או לעזור לחלשים, הם אסרו להכניס אורחים או לגמול חסדים, ואף קבעו עונשים לעוברים על החוק... ההיפך הגמור מאברהם ושרה!

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יז וַיִּהְיֶה-וְהָאֱמֶר בְּלִבּוֹ הַמְּכַסֶּה³ הָאֵם מִסְתִּיר אֵלַי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה !? :
 יח וְאַבְרָהָם הָיָה יְהִי עֵתִיד לְהִיֵּת לְגֹי גְדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בּוֹ כָּל גְּוֵי הָאָרֶץ (הוא יהיה המקור שממנו ילמדו כולם להאמין בה', ועל ידי כך יתברכו) : יט כִּי יִדְעֻתִיו אֲנִי יוֹדֵעַ וּמְכִיר אוֹתוֹ וּבַחֲרַתִּי בּוֹ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת-בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ וְאֵת מִשְׁפַּחְתּוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ י-ה-ו-ה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן וְהוּא יִצְוֶה אוֹתָם לְשׁוֹר צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, כְּדֵי שֶׁ: הַבָּיָא י-ה-ו-ה עַל-אַבְרָהָם (ועל זרעו) אֵת אֲשֶׁר-דָּבַר עֲלָיו כְּדֵי שֶׁה' יביא להם את השכר שהוא הבטיח להם:

כ וַיֹּאמֶר י-ה-ו-ה (אל אברהם) זַעֲקַת סְדֹם וְעַמֹּרָה כִּי-רַבָּה יֵשׁ הִרְבֵּה זַעֲקוֹת שֶׁל צַעַר וְכַאֲב מֵאֲנָשִׁים הַסּוֹבְלִים בְּסִדּוֹם וְעַמּוֹרָה וְחָטְאוּתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד וְחֲטִיאוּתָם שֶׁל אֲנָשֵׁי סְדֹם רַבִּים מְאֹד:
 כא אַרְדֵּה-נָא⁴ וְאַרְאֶה וּבִדּוֹק⁷ הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ⁸ הָאֵם הֵם מִמְשִׁיכִים לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים רָעִים כְּמוֹ צַעֲקוֹת הַסּוֹבְלִים הַמְּגִיעוֹת אֵלַי, וְהֵם אֵינֶם מוֹתַקְנִים אֶת דְּרָכָם, אִז: כָּלָה אֲכַלָּה וְאֲשַׁמֵּד אוֹתָם וְאִם-לֹא הֵם לֹא מִמְשִׁיכִים בְּדַרְכָם הַרְעָה, אִז: אֲדַעֶה אֲדַע כְּבֵר וְאֲחַלִּיט אִיזָה עוֹנֵשׁ קָל יוֹתֵר אֶתְּן לָהֶם :

1 במקומות אחרים בתנ"ך וכן בדברי חז"ל, יש פירוט גדול יותר.

2 הפירוש השלישי בדברי הרמב"ן.

3 "ה' השאלה" - "המכסה אני" = "האם מכסה אני".

4 עפ"י רש"י.

5 עפ"י רש"י. ומהו השכר שה' הבטיח? מתן הארץ (דעת מקרא), וכן שאר ההבטחות של ברית בין הבתרים.

6 זהו לשון בני אדם. ה' הרי איננו צריך "לרדת" כדי לראות מה קורה בסדום.

7 מכאן נראה, שגזר הדין על סדום עדיין לא נחתם סופית. וייתכן ששליחת המלאכים לסדום, בדמות אנשים המבקשים להתארח, הייתה בבחינת נתינת הזדמנות אחרונה לאנשי סדום לבדוק את יחסם לאורחים - האם הם ימשיכו בדרכם הרעה או יתקנו אותה (כך עולה מדברי ספורנו, וכן ב"אור החיים").

8 יש לשים לב לפיסוק נכון של הפסוק: "ארדה נא ואראה, הכצעקתה הבאה אלי עשו, כלה! ואם לא, אדעה." (ועיין ברש"י.)

ג. מנגינת הכתוב

החינוך לעשיית חסד ועשיית חסד - הם זכות הקיום של העולם.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת:

משימות א'-ד' נועדו להדגיש את ההבדל בין דרכו של אברהם לבין דרכם של אנשי סדום ועמורה.

(במשימה ד', המשפטים שהתלמידים יצבעו בירוק, ייצרו פנים מחייכות,

והמשפטים שהתלמידים יצבעו באדום, ייצרו פנים עצובות - כיאה למצב בסדום...)

משימה ה' היא משימת חשיבה והבעה בכתב.

משימות ו'-ז' נועדו להבין כראוי את פסוק כ"א (עפ"י הפיסוק הנכון בקריאה).

משימות ח'-ט' נועדו ליצור הזדהות עם דרכו של אברהם, שחינך אותנו לאהבת חסד.

הרחבות והמחשות נוספות:

יחידה 3

ה' מודיע לאברהם על העונש הצפוי לסדום וצדקה ומשפט

"המכסה אני מאברהם אשר אני עשה": (פסוק יז)

א. ה' רצה שאברהם ידע מה הולך לקרות לאנשי סדום ועמורה? למה?

ב. הדביקו מדבקה ובה הדברים שאברהם צוה את בני ביתו ואותנו.

אנשי סדום היו ההפך מאברהם!

פסוק יז:
 "כִּי יִדְעֻתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט"

על מי נאמר פסוק זה?
 על: _____

פסוק כ:
 "...וְחָטְאוּתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:"

על מי נאמר פסוק זה?
 על: _____

לפניכם משפטים. צבעו במדגש ירוק את המשפטים שלדעתכם היו אמורים בביתו של אברהם. צבעו במדגש אדום את המשפטים שלדעתכם היו אמורים בסדום ועמורה. מה יצא? (בצבע היקף והאדם בנפרד)

מי צריך עזרה?

אני עוזר רק לעצמי!

במה אפשר לעזור?

למה שאני אתן לז?

מי שיעשה חסד, יקבל ענשו!

חסד הוא דבר טוב

אסור לתת צדקה! הנחלת סדום.

אסור לתת צדקה! הנחלת סדום.

אמרו לכל בן ובת: שמרו דרך ה', עשו צדקה ומשפט!

אנחנו בני בני וממשיכי דרכו של אברהם! כתבו על מעשה חסד שגשיתם:
